

Věc Shtukaturov proti Rusku

(Zbavení způsobilosti k právním úkonům)

(komentář)

Mgr. Jana Marečková, LL.M.

Mgr. et Bc. Maroš Matiaško

Věc: Shtukaturov proti Rusku 1)

Typ rozhodnutí: rozsudek senátu (1. sekce)

Číslo stížnosti: 44009/05

Datum: 27. 3. 2008

Dotčené články Úmluvy: [čl. 6 odst. 1](#) (právo na spravedlivý proces), [čl. 8](#) (právo na respektování soukromého a rodinného života) a [čl. 5 odst. 1 a 4](#) (právo na svobodu a osobní bezpečnost), [čl. 34](#) (právo na individuální stížnost), [čl. 3](#) (zákaz mučení), [čl. 13](#) (právo na účinný právní prostředek nápravy), [čl. 14](#) (zákaz diskriminace)

Výrok Soudu: čl. 5 odst. 1 a 4, čl. 6 odst. 1, čl. 8 a čl. 34 byly porušeny, čl. 3 – stížnost nepřijatelná, porušení čl. 13 a čl. 14 soud nezkoumal

Separátní stanoviska: 0

Dotčené právní předpisy: občanský zákoník (§§ 21, 22 a 29), občanský soudní řád (§§ 135, 281, 284 a 289), zákon o psychiatrické pomoci

Prejudikatura citovaná Soudem: Akdivar a další proti Turecku, rozsudek z 16. 9. 1996, stížnost č. 21893/93, Reports 1996-IV; Ashingdane proti Spojenému království, rozsudek z 28. 5. 1985, stížnost č. 8225/78, Series A č. 93, § 41; Boicenco proti Moldavsku, rozsudek z 11. 7. 2006, stížnost č. 41088/05, § 157; Bronda proti Itálii, 2) rozsudek z 9. 6. 1998, stížnost č. 22430/93, Reports 1998-IV, § 59; Brüggeman a Scheuten proti Německu, zpráva Komise z 12. 7. 1977, stížnost č. 6959/75, Decisions and Reports 10, § 55; C. G. proti Spojenému království, rozsudek z 19. 12. 2001, stížnost č. 43373/98, § 35; Elsholz proti Německu 3), rozsudek velkého senátu z 13. 7. 2000, stížnost č. 25735/94, ECHR 2000-VIII, § 49; Ergi proti Turecku, rozsudek z 28. 7. 1998, stížnost č. 23818/94, Reports 1998-IV, § 105; Guzzardi proti Itálii, rozsudek z 6. 11. 1980, stížnost č. 7367/76, Series A č. 39, § 92; H. M. proti Švýcarsku, rozsudek z 26. 2. 2002, stížnost č. 39187/98, ECHR 2002-II, § 46; Ilijkov proti Bulharsku, rozsudek z 26. 7. 2001, stížnost č. 33977/96, § 103; Görgülü proti Německu, rozsudek z 26. 2. 2004, stížnost č. 74969/01, § 52; Kampanis proti Řecku, rozsudek z 13. 7. 1995, stížnost č. 17977/91, Series A č. 318-B; Kovalev proti Rusku, rozsudek z 10. 5. 2007, stížnost č. 78145/01, § 35-37; Luberti proti Itálii, rozsudek z 23. 2. 1984, stížnost č. 9019/80, Series A č. 75, §§ 27 a 31; Mamatkulov a Askarov proti Turecku, rozsudek velkého senátu ze dne 4. 2. 2005, stížnosti č. 46827/99 a 46951/99, ECHR 2005 I, § 92; Mantovanelli proti Francii, rozsudek z 18. 3. 1997, stížnost č. 21497/93, Reports 1997-II, § 35; Matter proti Slovensku, 4) rozsudek z 5. 7. 1999, stížnost č. 31534/96, § 68; Rakevich proti Rusku, rozsudek z 28. 10. 2003, stížnost č. 8973/00, § 43; Sahin proti Německu, 5) rozsudek z 11. 10. 2001, stížnost č. 30943/96, § 46; Sanchez-Reisse proti Švýcarsku, rozsudek z 21. 10. 1986, stížnost č. 9862/82, Series A č. 107; Storcková proti Německu, rozsudek z 16. 6. 2005, stížnost č. 61603/00, ECHR 2005-V; Winterwerp proti Nizozemí, rozsudek z 24. 10. 1979, stížnost č. 6301/73, Series A č. 33, § 40, 45, 55, 60, 73 a 79; X. proti Spojenému království, rozsudek z 5. 11. 1981, stížnost č. 7215/75, Series A č. 46, § 52.

Další související rozhodnutí: Bock proti Německu, rozsudek z 29. 3. 1989, stížnost č. 11118/84; Bocsi proti Maďarsku, rozsudek z 21. 5. 1998, stížnost č. 24240/94; Egger proti Rakousku, rozsudek z 11. 10. 1993, stížnost č. 15780/89; H. F. proti Slovensku, 6) rozsudek z 8. 11. 2005, stížnost č. 54797/00; H. L. proti Spojenému království, rozsudek z 5. 10. 2004, stížnost č. 45508/99; Varbanov proti Bulharsku, rozsudek z 5. 10. 2000, stížnost č. 31365/96; X. proti Chorvatsku, rozsudek z 17. 7. 2008, stížnost č. 11223/04; X. a Y. proti Nizozemí, rozsudek z 26. 3. 1985, stížnost č. 8978/80; nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 412/04 ze dne 7. 12. 2005; nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 303/05 ze dne 13. 9. 2007; nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2630/07 ze dne 13. 12. 2007.

Klíčová slova: duševní nemoc; zbavení způsobilosti k právním úkonům; opatrovnictví; spravedlivý proces; soukromý život; zásah nepřiměřený legitimnímu cíli; osobní svoboda; soudní přezkoumání zákonnosti detence

Složení senátu: C. Rozakis, předseda senátu (Řecko), N. Vajić (Chorvatsko), A. Kovler (Ruská federace), K. Hajiyev (Ázerbájdžán), D. Spielmann (Lucembursko), G. Malinverni (Švýcarsko), G. Nicolaou (Kypr).

Problematikou uplatňování a zásahů do způsobilosti k právním úkonům osob s duševní nemocí se Soud dosud zabýval pouze v několika věcech, a to většinou pouze při zkoumání toho, zda bylo v řízení o způsobilosti k právním úkonům porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces (čl. 6 odst. 1 Úmluvy). 7) Komentované rozhodnutí je významné proto, že představuje první komplexní zhodnocení toho, jakým způsobem zbavení způsobilosti k právním úkonům typicky zasahuje do základních lidských práv a svobod člověka. Většina toho, co soud vytyká ruskému právu a praxi ruských úřadů, platí přitom bohužel stále i pro Českou republiku.

Přestože z pohledu samotné Úmluvy a dosavadní judikatury Soudu jde o rozhodnutí průlomové a pokrokové, nejnovější vývoj mezinárodního práva, který postupně začínají reflektovat i některé evropské státy, jde ještě dál. Dne 3. 5. 2008 vstoupila v platnost Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, jejíž ratifikační proces probíhá i v České republice. Čl. 12 této úmluvy garantuje mj. právo osob se zdravotním postižením na způsobilost k právním úkonům ve všech oblastech života na rovnoprávném základě s ostatními a ukládá smluvním stranám povinnost přijmout „odpovídající opatření, aby umožnily osobám se zdravotním postižením přístup k asistenci, kterou mohou pro uplatnění této právní způsobilosti potřebovat“. 8) Podle výkladu tohoto článku Vysokým komisařem OSN pro lidská práva je zákonná úprava umožňující rozhodnout o nezpůsobilosti k právním úkonům, pokud je jeho přímým nebo nepřímým důvodem existence zdravotního postižení, v rozporu s tímto článkem. 9)

V posledních letech mění svůj přístup k lidem s postižením a prošly nebo procházejí reformou opatrovnických systémů mnohé státy světa. Významným prvkem těchto reforem je právě rušení institutů zbavování a omezování způsobilosti k právním úkonům v jejich tradiční podobě, a jejich nahrazování opatřeními, v jejichž důsledku osoba neztrácí způsobilost k právním úkonům, ale je jí poskytována pomoc s jejím uplatňováním. Jako příklady můžeme uvést právní úpravy Švédska, Rakouska, Německa, kanadského Ontaria, Nového Zélandu a Francie. Legislativní proces – přijímání nových občanských zákoníků - v současné době probíhá v Maďarsku a České republice. Rusko (stejně jako Albánie nebo Ukrajina) však ve svých nových civilních kodexech převzalo velmi restriktivní právní úpravu zásahů do způsobilosti k právním úkonům ze 70. let minulého století, která u osob s duševní nemocí umožňuje pouze zbavení způsobilosti k právním úkonům, bez jakýchkoliv alternativ. Není proto až tak překvapivé, že rozhodnutí Soudu vyznělo takto jednoznačně v neprospěch ruské vlády.

Soud v tomto případě nepovažoval za nezbytné zkoumat, zda zbavování způsobilosti osob se zdravotním postižením je diskriminační ve smyslu čl. 14 Úmluvy. Lze ale vyjádřit naději, že s ohledem na výše popsany vývoj mezinárodního práva i národních úprav se Soud v budoucnu postaví čelem i k této otázce.

SHTUKATUROV PROTI RUSKU Skutkový stav a řízení před ruskými soudy (§ 6-45)

Stěžovatelem v této věci je pan Pavel Vladimirovič Shtukatur, ruský občan z Petrohradu narozený v roce 1982, který od roku 2002 trpí duševní nemocí a za účelem jejího léčení byl již v minulosti několikrát hospitalizován. Od roku 2003 pobírá stěžovatel invalidní důchod. Předmětem stížnosti je tvrzení stěžovatele, že byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, aniž by o tom věděl, a nedobrovolně hospitalizovaný v psychiatrické léčebně na základě souhlasu své matky tak, aby mohla nárokovat vlastnictví majetku, který stěžovatel zdědil po své babičce (byl v Petrohradu a dům s pozemkem v oblasti Leningradu).

Matka stěžovatele požádala dne 3. 8. 2004 soud, aby jejího syna zbavil způsobilosti k právním úkonům s tím, že není schopen samostatně žít a že potřebuje opatrovníka. Stěžovatel nebyl o zahájení řízení úředně vyrozuměn. Jednání u soudu proběhlo 28. 12. 2004. Stěžovatel se ho nezúčastnil, neboť o jeho konání nebyl informován. Případ byl projednán za přítomnosti okresního státního zástupce a právního zástupce psychiatrické léčebny, kam byl stěžovatel umístěn v roce 2004. Po jednání, které trvalo 10 minut, soud rozhodl o zbavení stěžovatele způsobilosti k právním úkonům. Rozsudek byl odůvodněn znaleckým posudkem z oboru psychiatrie ze dne 12. 11. 2004, který s odkazem na stěžovatelovo agresivní chování, negativní postoje a „anti-sociální“ životní styl dospěl k závěru, že stěžovatel trpí schizofrenií a „není schopen rozumět svému jednání a ovládat jej“ (§ 15). Rozsudek o zbavení způsobilosti nabyl právní moci dne 11. 1. 2005. Opatrovnicí stěžovatele byla následně ustanovena jeho matka, která tak mohla jednat jménem stěžovatele ve všech věcech. Rozhodnutí soudu nebyla stěžovatel nikdy doručena. Kopii rozhodnutí o zbavení způsobilosti našel stěžovatel náhodou až v listopadu 2005 v domě své matky. Kontaktoval proto právníka Centra advokacie duševně postižených (MDAC) za účelem podání odvolání. Právník (který současně vystudoval i medicínu) se se stěžovatelem setkal dne 2. 11. 2005 a jeho stav zhodnotil tak, že stěžovatel byl plně způsobilý porozumět komplexním právním otázkám a poskytnout relevantní pokyny.

Dne 4. 11. 2005 nechala stěžovatele jeho matka přes jeho nesouhlas hospitalizovat v psychiatrické léčebně. Hospitalizace byla považována za dobrovolnou, neboť souhlas pacienta byl nahrazen souhlasem jeho opatrovnice, a proto ani nedošlo k přezkumu zákonnosti hospitalizace soudem. Stěžovatel i jeho právník žádali, aby se mohli sejít, ale to jim nebylo povoleno s odůvodněním, že stěžovatel nemá způsobilost k právním úkonům. Stěžovateli se přesto podařilo prostřednictvím příbuzné jiného pacienta doručit právníkovi zmocnění k podání stížnosti k Soudu. Od prosince 2005 byl stěžovateli upřen jakýkoliv kontakt s vnějším světem. Rovněž si stěžoval na to, že mu proti jeho vůli byly podávány silné léky. V období od prosince 2005 do ledna 2006 stěžovatel sám i prostřednictvím svého právníka několikrát neúspěšně žádal opatrovnický úřad, orgány veřejného zdraví, státního zástupce a ředitele psychiatrické léčebny o propuštění z léčebny.

Mezitím jeho právník podal odvolání proti rozhodnutí soudu z prosince 2004 o zbavení způsobilosti k právním úkonům společně se žádostí o prominutí zmeškání lhůty k odvolání. Odvolání bylo 22. 12. 2005 zamítnuto bez věcného přezkoumání s tím, že stěžovatel nemá způsobilost k právním úkonům a mohl se odvolat pouze prostřednictvím své soudem jmenované opatrovnice, tj. své matky, která zbavení způsobilosti sama navrhla, odvolání podat odmítla a rovněž nesouhlasila s tím, aby byl stěžovatel propuštěn z léčebny. Proti tomuto rozhodnutí se právník stěžovatele dne 23. 5. 2006 odvolal. Odvolací soud 5. 7. 2006 napadené rozhodnutí potvrdil. Stěžovatelův právní zástupce podal ještě další dvě odvolání, kterým však rovněž nebylo vyhověno.

V březnu 2006 rozhodl Soud o použití předběžného opatření podle pravidla 39 Pravidel Soudu a požádal ruskou vládu, aby stěžovateli a jeho právníkovi poskytla nezbytný čas a prostor, aby se mohli setkat a připravit stížnost k Soudu. To ovšem ruské úřady odmítly s poukazem na to, že „Ruská federace jakožto zvláštní subjekt mezinárodních vztahů požívá imunity ve vztahu k cizím jurisdikcím, není vázána donucovacími opatřeními zahraničních soudů a nemůže být podrobena takovým opatřením ... bez svého souhlasu“ (§ 38). Nadto poznamenaly, že stěžovatel stejně nemůže ve věci jednat bez souhlasu své opatrovnice (matky), a proto jeho právník nemůže být považován za jeho zástupce v souladu s právem. Stěžovatel byl sice nakonec dne 16. 5. 2006 propuštěn z léčebny, ale na základě žádosti své matky byl znovu proti své vůli přijat do léčebny v roce 2007. Jako osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům stěžovatel automaticky ztrácí právo na zaměstnání, rodinné práva, sdružovací právo, majetková práva nebo právo cestovat.

Argumenty stran a právní posouzení Soudem (§ 61-149) K čl. 6 odst. 1 Úmluvy,

Stěžovatel namítal, že řízení, ve kterém byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebylo spravedlivé ve smyslu čl.

6 odst. 1 Úmluvy. Soud prvního stupně založil své rozhodnutí pouze na písemném znaleckém posudku, který stěžovatel neviděl a neměl příležitost zpochybnit, aniž by stěžovatele vyslechl či se s ním seznámil nebo od něj obdržel jakékoliv písemné vyjádření. Soud nevyslechl ani matku, která návrh na zbavení způsobilosti podala. Soud tak nevyvinul ani minimální snahu za účelem objektivního zhodnocení duševního stavu stěžovatele. Stěžovateli dále nebylo umožněno odvolat se proti rozhodnutí soudu prvního stupně, neboť jako osobě zbavené způsobilosti mu to ruské právo neumožňuje (§ 63).

Podle ruské vlády bylo řízení spravedlivé a stěžovatelova procesní práva nebyla porušena. Znalecký posudek dospěl k závěru, že stěžovatel nebyl schopen chápat a ovládat své jednání, proto soud rozhodl, že ho k jednání nepředvolá. V souladu se zákonem navíc byli jednání přítomni státní zástupce a zástupce psychiatrické léčebny (§ 62).

Soud připomněl, že ve většině dosavadních případů, které se týkaly práv osob s duševní nemocí, se vnitrostátní řízení týkalo jejich práva na osobní svobodu, a byly proto posuzovány podle čl. 5 Úmluvy. Přitom soud již dříve dovodil, že procesní záruky čl. 5 odst. 1 a 4 Úmluvy jsou velmi podobné těm podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy. 10) V případech týkajících se osob s duševní nemocí by národní soudy měly mít určitou diskreci ohledně opatření procesní povahy, ta ale nesmí ovlivnit samotnou podstatu procesních práv vyplývajících z čl. 6 Úmluvy. Při posuzování toho, zda určité opatření (jako nevyslechnutí stěžovatele) bylo nezbytné, je třeba brát v úvahu takové relevantní okolnosti jako je povaha a složitost věci, důležitost rozhodnutí pro stěžovatele, zda jeho přítomnost u jednání představuje nějaké nebezpečí apod. (§ 68).

Jedním z procesních požadavků vyplývajících z judikatury Soudu týkající se čl. 5 odst. 1 písm. e) a odst. 4 Úmluvy je právo člověka s duševní nemocí být slyšen, a to buď osobně nebo prostřednictvím zástupce, pokud je to nezbytné. 11) Stěžovateli, který se jevil být i přes svou nemoc relativně samostatnou osobou, ale nebyla dána žádná příležitost účastnit se řízení. Při hodnocení nezbytnosti tohoto opatření soud zdůraznil následující okolnosti. Zatímco ve věci Winterwerp byla pro stěžovatele v sázce „pouze“ jeho svoboda, v posuzovaném případě to bylo daleko víc – „osobní autonomie téměř ve všech oblastech života“ (§ 71). Stěžovatel navíc nebyl v tomto případě jen účastníkem řízení, ale současně i „hlavním objektem zkoumání soudů“. Jeho účast byla proto podle Soudu nezbytná nejen proto, aby mohl uplatnit svá práva jako účastník řízení, ale „aby si soudce mohl utvořit osobní názor ohledně duševní způsobilosti stěžovatele“ (§ 72). 12)

Soud dále konstatoval, že ani účast zástupce léčebny a státního zástupce, kteří zůstali v průběhu jednání zcela pasivní, nezajistila „rovnost zbrání“ účastníků řízení (§ 74). Stěžovatel navíc neměl možnost zpochybnit rozhodnutí v odvolacím řízení, neboť jeho odvolání bylo odmítnuto bez věcného přezkoumání. Řízení tak de facto skončilo projednáním věci soudem prvního stupně (§ 75). Na základě všech těchto skutečností soud dospěl k závěru, že řízení před soudem prvního stupně nebylo spravedlivé, a došlo proto k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy (§ 76).

K tvrzenému porušení čl. 8 Úmluvy

Stěžovatel namítal, že zbavením způsobilosti k právním úkonům došlo k porušení jeho práva na soukromý život. Ustanovení § 29 občanského zákoníku totiž není formulováno dostatečně precizně. Umožňuje zbavit způsobilosti každého, kdo „nerozumí významu vlastního jednání nebo je nedokáže ovládat“, aniž by muselo být posuzováno, o jaké jednání má jít, jak závažný je kognitivní deficit osoby, atd. Jako takové toto zákonné ustanovení proto nezajišťuje dostatečnou ochranu osob s duševní nemocí před svévolnými zásahy do jejich práva na soukromý život (§ 79).

Stěžovatel navíc trval na tom, že zbavení způsobilosti nesledovalo žádný z legitimních cílů uvedených v čl. 8 odst. 2 Úmluvy. V úvahu nepřichází národní bezpečnost, veřejná bezpečnost, hospodářský blahobyt země ani ochrana pořádku či předcházení zločinnosti. Pokud jde o ochranu zdraví nebo morálky nebo ochranu práv a svobod jiných, stěžovatel poukázal na to, že neexistoval žádný náznak toho, že by představoval hrozbu pro práva třetích osob. Pokud jde o stěžovatele samotného, vláda neprokázala, že by opatření mělo na stěžovatele pozitivní terapeutický účinek nebo že by jinak došlo ke zhoršení jeho zdraví. Ochranu majetku stěžovatele a ochranu vlastních práv stěžovatele nelze podřadit pod žádný z důvodů uvedených v čl. 8 odst. 2 Úmluvy a proto nemůže být zásah do práva na soukromí těmito důvody ospravedlněn (§ 80).

Stěžovatel dále uvedl, že zásah do jeho práva nebyl „nezbytný v demokratické společnosti“. Soud své rozhodnutí nepodložil žádnými důkazy o tom, že by stěžovatel měl problémy se správou svého majetku, nebyl schopen pracovat apod. Soud nezhodnotil stěžovatelovo chování v minulosti v žádné oblasti, ve které byl zbaven způsobilosti (§ 81). I kdyby měl soud za prokázané, že stěžovatel nemůže právně jednat v určité oblasti života, měl přistoupit pouze k omezení způsobilosti v této oblasti, což ovšem ruské právo neumožňuje. Proto měl soud odmítnout tak drastické opatření jako je úplné zbavení způsobilosti, navíc na neurčitou dobu (§ 82).

Ruská vláda připustila, že zbavení způsobilosti k právním úkonům přináší mnohá omezení v oblasti soukromého života, ta ale neporušují čl. 8 Úmluvy, neboť cílem opatření byla ochrana zájmů a zdraví jiných osob a opatření bylo v souladu s hmotněprávní úpravou v občanském zákoníku (§ 78).

Soud připomněl, že čl. 8 „zajišťuje jednotlivci oblast, ve které může svobodně uskutečňovat rozvoj a naplňování své osobnosti“ 13) a konstatoval, že rozsudkem soudu prvního stupně byl stěžovatel zbaven možnosti samostatně jednat téměř ve všech oblastech života, a to na neurčitou dobu. Proti rozhodnutí se navíc stěžovatel mohl bránit jen prostřednictvím své opatrovnice (matky), která však odmítala jakékoliv jeho snahy v tomto směru. Takové závažné opatření proto podle Soudu představuje velmi závažný zásah do soukromého života stěžovatele (§ 83 a § 90). 14)

Poté Soud přistoupil ke zkoumání toho, zda tento zásah byl „v souladu s právem“, sledoval „legitimní účel“ a byl „nezbytný v demokratické společnosti“ ve smyslu přiměřenosti vzhledem ke sledovanému cíli. Z výše uvedených aspektů se rozhodl zabývat nejprve posledním z nich, a protože dospěl k závěru, že zbavení stěžovatele způsobilosti k právním úkonům bylo v každém případě nepřiměřené legitimnímu cíli, na který se vláda odvolávala, další aspekty bohužel nezhodnotil (§ 86).

S poukazem na výše uvedené procesní nedostatky v řízení Soud souhlasil se stěžovatelem v tom, že znalecký posudek, na který se soud výhradně odvolával, nebyl dostatečně jasný a nijak nevysvětlil, jakým druhem jednání stěžovatel nerozumí a nedokáže je ovládat a jaký vliv má duševní nemoc na jeho společenský život, zdraví, majetkové zájmy, apod. Dostatečně tak neanalyzoval stupeň stěžovatelovy nezpůsobilosti. Soud uvedl, že „pouhá existence duševní nemoci, a to ani závažné, nemůže být jediným důvodem k ospravedlnění zbavení způsobilosti k právním úkonům“ (§ 94). 15)

Soud dále poukázal na to, že ruské právo rozlišuje pouze mezi plnou způsobilostí a úplným zbavením způsobilosti k právním úkonům, nemá však žádné řešení pro hraniční případy. V této souvislosti soud poukázal na Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R 99 (4) o zásadách právní ochrany dospělých nezpůsobilých osob, 16) které doporučuje, aby právní úprava byla flexibilní a umožňovala opatření „šitá na míru“ každému individuálnímu případu. 17) Soud zdůraznil, že přestože tato pravidla nemají sílu zákona, definují společný evropský standard v této oblasti (§ 95).

Na základě výše uvedených argumentů dospěl Soud k závěru, že právo stěžovatele na soukromý život bylo omezeno ve větším rozsahu, než bylo zcela nezbytné. Zbavení stěžovatele způsobilosti k právním úkonům proto nebylo přiměřené legitimnímu cíli a došlo tím k porušení čl. 8 Úmluvy (§ 96).

K tvrzenému porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy

Ve vztahu k článku 5 odst. 1 stěžovatel namítal, že jeho nedobrovolné umístění do psychiatrické léčebny bylo nezákonné. Došlo ke zbavení osobní svobody, neboť byl omezen ve styku s vnějším světem. Stěžovatel nikdy nepovažoval svůj pobyt v léčebně za dobrovolný. Přesto nebyla nijak zhodnocena jeho faktická způsobilost poskytnout souhlas s hospitalizací a léčbou. Rozhodnutí o zbavení svobody stěžovatele tak bylo učiněno pouze na základě jeho právního statusu, tj. bez ohledu na to, že rozhodnutí o zbavení způsobilosti k právním úkonům bylo vydáno více než deset měsíců před hospitalizací. Ruské právo však nezohledňuje skutečnost, že způsobilost osoby se v čase může měnit (§ 102-103).

Argumenty vlády lze shrnout tak, že zbavení svobody stěžovatele bylo zákonné, neboť se jednalo o dobrovolnou hospitalizaci, která je v případě osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům schvalována pouze jejím opatrovníkem, nikoliv soudem.

Soud se přiklonil k názoru stěžovatele a potvrdil, že došlo ke zbavení svobody stěžovatele ve smyslu čl. 5 odst. 1 Úmluvy, přestože podle ruského práva se jednalo o dobrovolnou hospitalizaci. Soud zdůraznil, že i když stěžovatel de iure neměl způsobilost rozhodnout sám za sebe, neznamená to ještě, že byl de facto neschopen porozumět své situaci. Soud vypočítal konkrétní okolnosti, které svědčily o tom, že stěžovatel skutečně de facto způsobilý byl. Dále poukázal na své předchozí hodnocení a zpochybnil závěry soudního rozhodnutí o stěžovatelově způsobilosti i jejich časovou relevanci v době hospitalizace (§ 108-109).

Soud dále připomněl, že zákonnost zbavení svobody neznamená pouze postup v souladu s vnitrostátním právem (v tomto smyslu zřejmě ruské úřady nepochybily), ale hlavně poskytnutí dostatečných záruk toho, že zbavení svobody nebude svévolné (§ 113), a odkázal přitom na kritéria stanovená ve věci Winterwerp. 18) Vláda nijak nevysvětlila, z jakého důvodu matka stěžovatele požádala o jeho hospitalizaci a ani nepředložila žádnou zdravotnickou dokumentaci ohledně zdravotního stavu stěžovatele v době jeho hospitalizace. Soud proto souhlasil se stěžovatelem v tom, že jeho hospitalizace byla založena čistě na jeho právním statusu, o němž bylo rozhodnuto o deset měsíců dříve. Jelikož tedy nebylo „spolehlivě prokázáno“, že stěžovatelův duševní stav nezbytně vyžadoval jeho hospitalizaci, Soud dospěl k závěru, že hospitalizace nebyla „zákonná“, a došlo tedy k porušení čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy.

K tvrzenému porušení čl. 5 odst. 4 Úmluvy

Podle stěžovatele došlo v jeho případě k porušení čl. 5 odst. 4 Úmluvy, který garantuje právo na přezkum zákonnosti detence soudem a na propuštění v případě, že detence je shledána nezákonnou. Stěžovatel se ale podle ruského práva mohl na soud obrátit pouze prostřednictvím své opatrovnice (matky), která jej sama nechala do léčebny umístit a přirozeně byla i proti jeho propuštění (§ 119).

Ruská vláda argumentovala tím, že stěžovatel mohl žádat o propuštění z léčebny prostřednictvím své opatrovnice, která jej zastupuje vůči třetím osobám. Kancelář státního zástupce navíc provedla kontrolu stěžovatelovy situace a neshledala žádné porušení práv (§ 118).

Soud poukázal na to, že v případě stěžovatele se soud vůbec nijak a v žádném stádiu nepodílel na rozhodování o jeho nedobrovolné hospitalizaci, neboť ta byla považována za dobrovolnou na základě souhlasu jeho opatrovnice. Stěžovatel sám jako osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům nemohl o přezkum požádat. Ruské právo navíc neumožňovalo pravidelný soudní přezkum detence v psychiatrické léčebně v situacích podobných situaci stěžovatele. Stěžovatel tak neměl k dispozici žádný právní prostředek, kterým by mohl zpochybnit zákonnost své detence (§ 123).

Pokud jde o argumenty vlády, ty Soud odmítl s tím, že stěžovatel nemohl žádat o propuštění prostřednictvím své matky, neboť ta s tím nesouhlasila; tento právní prostředek proto stěžovatel neměl přímo k dispozici. U přezkumu státním zástupcem pak nebylo jasné, zda se vůbec jednalo o přezkum zákonnosti detence, a v každém případě takovýto přezkum nemůže být považován za přezkum soudem podle požadavků čl. 5 odst. 4 Úmluvy (§ 124).

Ve světle všech okolností případu Soud uzavřel, že tím, že stěžovatel nemohl docílit soudního přezkumu své detence, došlo k porušení čl. 5 odst. 4 Úmluvy (§ 125).

Komentář

Případ pana Shtukaturova je pro nás zajímavý hlavně proto, že většina problematických aspektů ruského práva a jeho aplikace se velmi podobá situaci v České republice. Přestože na některé z těchto problémů již v minulosti poukázal Ústavní soud, 19) dosažení změny praxe obecných soudů, které mnohdy judikaturu Ústavního soudu ani Evropského soudu pro lidská práva neznají, je velmi obtížné. Podle údajů Ministerstva vnitra žilo v srpnu roku 2008 v České republice 24 182 osob zbavených způsobilosti k právním úkonům a přes 4 058 osob omezených ve způsobilosti k právním úkonům 20), přičemž tato čísla mají tendenci růst. Z toho lze usuzovat i na počty potenciálně úspěšných stěžovatelů u Soudu. V následujícím komentáři se proto zaměříme na bližší rozbor otázek, které jsou ve světle rozhodnutí Soudu důležité z hlediska českého práva a jeho aplikace.

Zásah do způsobilosti k právním úkonům de lege lata a de lege ferenda

Český občanský zákoník rozlišuje na rozdíl od ruského občanského zákoníku omezení a zbavení způsobilosti k právním úkonům. 21) Ruský občanský zákoník neumožňuje omezit způsobilost k právním úkonům (omezení je možné jenom v případě alkoholiků). Proto ruský soud mohl pana Shtukaturova „jenom“ zbavit způsobilosti k právním úkonům.

I když český právní řád zná omezení způsobilosti k právním úkonům, je tato forma zásahu do způsobilosti využívána, ve srovnání se zbavením, až šestkrát méně. Je tedy zřejmé, že české soudy mnohem raději přistupují k restriktivnějšímu prostředku ochrany. Zbavení způsobilosti k právním úkonům tak v mnoha případech není nezbytné ve smyslu čl. 8 Úmluvy a odporuje zásadě č. 3 Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R 99 (4) o zásadách právní ochrany dospělých nezpůsobilých osob, která požaduje ochranu „šitou na míru“ lidem s postižením. 22)

Institut zbavení způsobilosti k právním úkonům dle našeho názoru odporuje principu proporcionality. 23) Je zřejmé, že ochranu lidem s postižením je možné zabezpečit i jinými, méně omezujícími prostředky, než je zbavení způsobilosti k právním úkonům. 24) Dalším argumentem je celková změna paradigmatu v přístupu k lidem s postižením, která nachází odezvu v mezinárodním právu (srov. čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením) a v reformách právní úpravy opatrovnictví v západních zemích (např. Německo, Japonsko, Rakousko, Francie, Velká Británie, atd.).

De lege ferenda návrh nového občanského zákoníku upouští od institutu zbavení způsobilosti k právním úkonům (svěprávnosti) a počítá s omezením svěprávnosti jako s nejrestriktivnějším opatřením. 25) Kromě toho návrh zavádí několik nových institutů – alternativ k omezení svěprávnosti – a to předběžné prohlášení (§ 39-46), nápomoc při rozhodování (§ 47-50), zastoupení členem domácnosti (§ 51-56) a ustanovení opatrovníka, aniž by došlo k omezení svěprávnosti (§ 429).

Účast vyšetřovaného člověka na řízení o způsobilosti k právním úkonům

V praxi jsme velice často svědky toho, že české soudy rozhodují o způsobilosti k právním úkonům vyšetřovaných lidí bez toho, že by je předvolaly na jednání, poučily je o jejich právech, vyslechly je nebo se s nimi jinak osobně seznámily. Rozhodnutí ve věci Shtukaturov má zásadní význam pro otázku účasti vyšetřovaného člověka na řízení o způsobilosti k právním úkonům.

Právní úprava nesporného řízení o způsobilosti k právním úkonům (§ 186-191 o. s. ř.) neřeší explicitně otázku účasti vyšetřovaného člověka na jednání, tedy ani otázku předvolání. Otázka předvolání úzce souvisí i s otázkou poučování a procesních právech soudem a s otázkou výsledku vyšetřovaného člověka. V roce 2005 bylo zásadně novelizováno ustanovení § 187 o. s. ř., podle kterého je soud povinen poučit vyšetřovaného člověka o možnosti zvolit si zástupce a o jiných procesních právech (§ 5 o. s. ř.). Ve vztahu k výsledku novela upravila povinnost soudu vyslechnout vyšetřovaného člověka, přeje-li si to. O těchto právech by měl být vyšetřovaný člověk poučen samozřejmě ihned po zahájení řízení. V praxi se tak ale neděje. I v případě, že vyšetřovaný člověk neprojeví zájem být v řízení vyslechnut, nezabavuje to soud povinnosti jej předvolat. 26) I po novelizaci v roce 2005 právní úprava stále umožňuje člověka nevyslechnout (§ 187 odst. 2 o. s. ř.) a nedoručit mu rozhodnutí (§ 189 o. s. ř.).

Bohužel jsou stále běžné situace, kdy soudy zadají znalci otázku, zda je vyšetřovaného možné vyslechnout bez újmy na zdraví a doručit mu rozhodnutí. Znalec bez podrobnějšího zdůvodnění obvykle odpoví, že to možné není. Soud se na základě toho rozhodne vyšetřovaného člověka nevyslechnout, a proto ho ani nepředvolá k jednání, a tedy ani nevyslechne a nedoručí mu rozhodnutí. O zásahu do způsobilosti k právním úkonům je tak rozhodnuto bez toho, že by soudce vyšetřovaného člověka vůbec spatřil, 27) a nadto se o zásahu do způsobilosti vyšetřovaný člověk ani nedozví.

Soud ve věci Shtukaturov posuzoval situaci typickou 28) i pro řízení v České republice, kdy stěžovatel nebyl předvolán na jednání, soud jej nevyslechl a ani jiným způsobem se s ním osobně neseznámil. Soud uvedl, že účast pana Shtukaturova byla nezbytná nejen proto, aby mohl uplatnit svá práva jako účastník řízení, ale aby si soudce mohl utvořit osobní názor ohledně duševní způsobilosti stěžovatele. Soud tak nejenom konstatoval, že každý vyšetřovaný člověk má právo ve smyslu čl. 6 Úmluvy účastnit se řízení o způsobilosti k právním úkonům, ale šel dále, když uvedl, že soudce rozhodující o způsobilosti k právním úkonům si musí utvořit osobní názor ohledně duševní způsobilosti vyšetřovaného člověka ve smyslu seznámení se s vyšetřovaným, např. na jednání.

Z toho můžeme dovodit, že soud rozhodující o způsobilosti k právním úkonům má povinnost vyšetřovaného člověka předvolat a vyslechnout. Odmítá-li výsledek, případně není možné výsledek uskutečnit (např. je-li vyšetřovaný v kómatu), je soud stále povinen si o stavu vyšetřovaného vytvořit osobní názor, přitom může využít např. institut ohledání (§ 130 o. s. ř.).

Můžeme konstatovat, že česká právní úprava řízení o způsobilosti k právním úkonům (§ 186-191 o. s. ř.) popírající „v zájmu“ vyšetřované osoby některá její procesní práva, je v rozporu s právem na spravedlivý proces.

Co se týče otázky znaleckých posudků, ta by vystačila na samostatnou publikaci. Opakovaně se potýkáme s tím, že soudy nekriticky přejímají závěry znalců, které jsou většinou podloženy výsledky několika diagnostických testů 29) a tzv. vytěžením zdravotnické dokumentace. 30) Kompetenci dotčených osob rozhodovat se a právně jednat znalci nikdy nehodnotí v jejich přirozených podmínkách, vůbec např. nedochází k posouzení jejich sociálních dovedností. To vše souvisí s tzv. funkčním testem, podle kterého samotná přítomnost jakéhokoliv postižení (včetně duševního) neznamená automaticky ztrátu způsobilosti rozhodovat se. 31) Toto kritérium považuje Soud za velice důležité a opakovaně na něj upozorňuje. 32)

De lege ferenda návrh občanského zákoníku nově zavádí některé zásady, které reagují na nedostatky současné procesní právní úpravy. Například podle ustanovení § 57 odst. 1 návrhu bude moci soud přistoupit k omezení svěprávnosti jen po „zhlédnutí vyšetřovaného člověka a s plným uznáním jeho práv a jeho osobní jedinečnosti“. Podle ustanovení § 58 odst. 2 návrhu bude soud mít povinnost vyvinout „potřebné úsilí, aby zjistil názor člověka, o jehož svěprávnosti rozhoduje, a to za použití takového způsobu dorozumívání, který si člověk zvolí“.

Otázka nedobrovolné hospitalizace lidí zbavených způsobilosti k právním úkonům

Nedobrovolná hospitalizace je upravena v ustanoveních § 191a-191g o. s. ř. 33) Hmotněprávní základ pro zbavení osobní svobody v důsledku duševní nemoci najdeme v čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy, čl. 8 odst. 6 Listiny a § 23 odst. 4 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidí. Předpoklady pro zbavení osobní svobody osoby trpící duševní nemocí Soud jasně vymezil ve věci Winterwerp proti Nizozemí. Jak ale hodnotit situaci, kdy hospitalizovaný člověk je zbavený způsobilosti k právním úkonům, s hospitalizací nesouhlasí a jeho zákonný zástupce (opatrovník) podepíše dobrovolný vstup? Jedná se o zbavení osobní svobody ve smyslu čl. 5 odst. 1 písm. e) Úmluvy?

Z judikatury Soudu, která následovala po přelomovém rozhodnutí ve věci Winterwerp vyplývá, že pro určení, zda se jednalo o zbavení osobní svobody, je potřeba se zabývat konkrétní situací člověka a v úvahu je nutné vzít celou řadu faktorů, jako jsou např. typ, trvání, účinky a způsob použití daného opatření. 34) Pro řešení výše položené otázky je relevantní zejména rozhodnutí ve věci H. L. proti Spojenému království. 35) V tomto případě Soud konstatoval zbavení osobní svobody v případě stěžovatele, který byl se souhlasem sociálního pracovníka hospitalizován v psychiatrické léčebně. Stěžovatel si nikdy na nedobrovolnou hospitalizaci nestěžoval, podrobil se režimu a ani se nepokusil o útěk. Podle Soudu postačilo, že bylo prokázáno, že kdyby se hospitalizaci bránil nebo by se pokusil odejít, zabránila by mu v tom jeho ošetřující lékařka. Obdobně můžeme poukázat na novější rozhodnutí ve věci Storcková proti Německu 36) ve kterém Soud dovedl zbavení osobní svobody v případě, že stěžovatelka byla se svým souhlasem přijata na soukromou psychiatrickou kliniku a pokusila se o útěk, ve kterém jí bylo zabráněno.

Ve věci Shtukaturov Soud zdůraznil, že je nutné oddělit způsobilost udělit souhlas s hospitalizací de iure a de facto. I když byl stěžovatel zbaven způsobilosti de iure, neznamená to automaticky ztrátu schopnosti porozumět své situaci de facto a dát souhlas se svou hospitalizací. Soud poukázal na konkrétní okolnosti svědčící o faktické způsobilosti pana Shtukaturova (§ 108-109).

Můžeme tak uzavřít, že česká praxe spočívající v tom, že k hospitalizaci člověka zbaveného způsobilosti k právním úkonům (nebo omezeného ve způsobilosti pro oblast zdravotní péče) postačuje souhlas opatrovníka bez toho, že by došlo ke zkoumání faktické způsobilosti hospitalizovaného člověka souhlas udělit, je v rozporu s čl. 5 Úmluvy. Dokonce se stále setkáváme s praxí, že pokud umístěný člověk, který je zbavený způsobilosti k právním úkonům evidentně nesouhlasí s hospitalizací (např. píše stížnosti řediteli psychiatrické léčebny, zasílá podněty k zahájení detenčního řízení apod.) a jeho opatrovník podepíše dobrovolný vstup, nedojde k oznámení nedobrovolné hospitalizace, případně soud detenční řízení nezahájí anebo již zahájené řízení zastaví. Taková praxe dle našeho názoru flagrantně porušuje čl. 5 Úmluvy.

Na problém neexistence soudního přezkumu zákonnosti detence lidí zbavených způsobilosti k právním úkonům opakovaně poukazoval i Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT). 37) Zatím poslední promarněnou příležitostí k nápravě byl návrh zákona o zdravotních službách, který vláda schválila na konci loňského roku. Ten opět počítá s tím, že nedobrovolná hospitalizace se souhlasem opatrovníka bude považována za dobrovolnou a nebude se ani hlásit soudu (§ 39). Návrh zákona sice navíc obsahuje nové ustanovení o rozhodování osob zbavených způsobilosti (§ 34 odst. 2), není ovšem jasné, zda se má aplikovat i při rozhodování o nedobrovolné hospitalizaci. Každopádně ani postup podle tohoto ustanovení by nepřinesl žádoucí změnu, neboť místo stálého opatrovníka by pouze rozhodoval opatrovník kolizní, ustanovený soudem ad hoc. K přezkumu zákonnosti detence soudem by ale stejně nedošlo a požadavky Úmluvy by zůstaly nenaplněny.

Závěr

Rozhodnutí ve věci Shtukaturov podtrhuje změnu paradigmatu, kterou jsme stručně popsali výše. Důležitost tohoto rozhodnutí je zřejmá, protože nabourává ideu paternalismu a přílišného protekcionismu lidí s postižením. Důsledkem tohoto rozhodnutí by tak měla být komplexní změna řízení o způsobilosti k právním úkonům a tzv. detenčního řízení.

Doufejme tedy, že na Českou republiku i další členské státy Rady Evropy bude mít toto rozhodnutí větší dopad než na samotného pana Shtukaturova, který, jak jsme se s údivem nedávno dozvěděli, je stále zbaven způsobilosti k právním úkonům (opatrovník je jeho matka) a proti své vůli dodnes umístěn v psychiatrické léčebně.

-
- 1) Originál rozsudku byl publikován v angličtině.
 - 2) Rozsudek č. 27 v čísle 5/1998.
 - 3) Rozsudek č. 142 v čísle 6/2000.
 - 4) Rozsudek č. 79 v čísle 9/1999.
 - 5) Rozsudek č. 274 v čísle 5/2003.
 - 6) Rozsudek č. 356 v čísle 6/2005.
 - 7) Srov. X. a Y. proti Nizozemí, Bock proti Německu, Egger proti Rakousku, Bocsi proti Maďarsku, Matter proti Slovensku, H. F. proti Slovensku, a X. proti Chorvatsku.
 - 8) Čl. 12 odst. 3 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením
 - 9) Annual Report of the High Commissioner for Human Rights and Reports of the Office of the High Commissioner and the Secretary General: Thematic Study by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on enhancing awareness and understanding of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, A/HRC/10/48, 26. 1. 2009, str. 14.
 - 10) Winterwerp proti Nizozemí, Sanchez-Reisse proti Švýcarsku, Kampanis proti Řecku, a Ilijkov proti Bulharsku.
 - 11) Winterwerp proti Nizozemí, § 79.
 - 12) Srov. mutatis mutandis, Kovalev proti Rusku, rozsudek z 10. 5. 2007, stížnost č. 78145/01, §§ 35-37.
 - 13) Brüggeman a Scheuten proti Německu, § 55.
 - 14) Matter proti Slovensku, § 68.
 - 15) Srov. mutatis mutandis, Winterwerp proti Nizozemí, § 40.
 - 16) Doporučení R 99 (4) Výboru ministrů členským státům o zásadách právní ochrany dospělých nezpůsobilých osob z 23. 2. 1999, dostupné na adrese: <http://www.reformaopatrovnictvi.cz/data/doporučení%20RE.pdf>.
 - 17) Pravidlo č. 2 (Flexibilita právních opatření) Doporučení R 99 (4) Výboru ministrů členským státům o zásadách právní ochrany dospělých nezpůsobilých osob.
 - 18) Srov. Winterwerp proti Nizozemí, § 45; kritéria pro zbavení svobody duševně nemocných osob stanovil v tomto případě Soud následovně: bylo spolehlivě prokázáno, že osoba trpí duševní nemocí, přičemž se musí jednat o skutečnou duševní poruchu, což musí být prokázáno na základě objektivního odborného lékařského posouzení; duševní porucha musí být takové povahy a stupně, že odvodňuje nedobrovolně odnětí svobody; platnost pokračování odnětí svobody je podmíněna přetrváváním takové poruchy.

19) Srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 412/04 ze dne 7. 12. 2005, nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 303/05 ze dne 13. 9. 2007 a nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2630/07 ze dne 13. 12. 2007.

20) Zdroj: Evidence obyvatel, oddělení správních činností Ministerstva vnitra ČR. Údaje byly poskytnuty Centru advokacie duševně postižených (MDAC) Ministerstvem vnitra ČR dne 29. srpna 2008 v odpovědi na žádost o informace.

21) Podle § 10 odst. 1 obč. zák., pokud fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, není vůbec schopna činit právní úkony, soud ji způsobilosti k právním úkonům zbaví. Podle § 10 odst. 2 o.z. jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů, nebo omamných prostředků či jedů je schopna činit jen některé právní úkony, soud její způsobilost k právním úkonům omezí a rozsah omezení v rozhodnutí určí.

22) Soud poprvé odkázal na Doporučení Výborů ministrů Rady Evropy R(99)4 upravující zásady právní ochrany nezpůsobilých dospělých osob ve věci H. F. proti Slovensku, § 39.

23) Principem proporcionality rozumíme ústavní zákaz nadměrnosti zásahů do práv a svobod, vyplývající zejména z Preambule a čl. 1 Ústavy a čl. 4 odst. 4 Listiny. Při posuzování přiměřenosti zásahu do práv či svobod Ústavní soud postupuje podle třístupňového testu proporcionality, který formuloval v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 3/02 ze dne 13. 8. 2002 (vyhlášen pod č. 405/2002 Sb.). Test proporcionality používá i Soud při posuzování nezbytnosti zásahu do práv a svobod v demokratické společnosti. Kritérium nezbytnosti je splněno jen tehdy, existuje-li racionální vztah proporcionality mezi použitým prostředkem a sledovaným (legitimním) cílem (srov. např. Osman proti Spojenému království, rozsudek ze 28. 10. 1998, stížnosti č. 23452/94, § 147). Specificky, ve vztahu k zásahům do způsobilosti k právním úkonům, definuje princip proporcionality i zásada č. 6 Doporučení R 99 (4) Výboru ministrů členských států o zásadách právní ochrany dospělých nezpůsobilých osob z 23. 2. 1999, na kterou Soud poukázal ve věci X. proti Chorvatsku, § 25.

24) Kromě alternativ k zásahu do způsobilosti k právním úkonům (de lege lata např. absolutní neplatnost právního úkonu podle § 38 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník; osobní asistence podle § 39 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách) je zejména možné člověka omezit ve způsobilosti k právním úkonům a omezení upravit tak, jak je to pro jeho ochranu potřeba.

25) Je škoda, že se Soud v tomto (ani jiném) rozhodnutí nezabýval otázkou legitimacy cíle, který je rozhodnutí o zbvání (omezení) způsobilosti sledován. Jak v § 80 stěžovatel správně uvádí, ochrana majetku stěžovatele a ochrana vlastních práv stěžovatele nepatří mezi důvody uvedené v čl. 8 odst. 2 Úmluvy a zásah do práva na soukromí jimi proto nemůže být ospravedlněn. Právě ochrana majetku nebo vlastních práv člověka je přitom typickým důvodem zásahů do způsobilosti k právním úkonům v České republice. Pokud by tento výklad soud potvrdil, byla by tak zpochybněna i přípustnost institutu omezení svéprávnosti v návrhu nového občanského zákoníku.

26) Posouzením ústavnosti aplikace ustanovení § 187 odst. 2 o. s. f. (ve znění před novelou z roku 2005) se zabýval i Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 303/05 ze dne 13. 9. 2007. Ústavní soud zdůraznil, že nevyslechnutí vyšetřovaného představuje mezní případ omezení základních práv účastníka soudního řízení, a tím spíše je nutno bezpodmínečně trvat na zužující interpretaci tohoto ustanovení, která bude sledovat jen ústavně aprobovaný účel.

27) Skutečnost, že soud nařídil jednání, tak vyšetřovaný člověk zjistí málokdy. Dochází i k tak absurdním situacím, že vyšetřovaný člověk se o jednání náhodou dozví, a pak se ho účastní jako veřejnost, a soudce vůbec netuší, že jedná o člověka, který sedí v jednacím síni.

28) Srov. např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 303/05 ze dne 13. 9. 2007; usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 37 Co 225/2001 - 107 ze dne 27. 8. 2001; rozsudek Okresního soudu v Děčíně č. j. 11 Nc 1223/2005-26; rozsudek Městského soudu v Brně č. j. 83 Nc 909/2004 - 180; rozsudek Městského soudu v Brně č. j. 23 Nc 902/2002 - 109 a jiné.

29) Např. IQ test, test osobnosti apod.

30) Učebnicový případ, který není zdaleka ojedinělý, řešil Ústavní soud ČR ve věci sp. zn. II. ÚS 2630/07 ze dne 13. 12. 2007.

31) Srov. DHANDA, A.: Legal capacity in the disability rights convention: Stronghold of the past or lodestar for the future? Syracuse J. Int'l L. & Com., Vol. 34, No. 2, 2007, str. 429-462; DONNELLY, M.: Assessing legal capacity: Process and the operation of the functional test. Judicial Studies Institute Journal, 2007, str. 141-168.

32) Srov. výše argumentaci Soudu u čl. 8 Úmluvy; obdobně Winterwerp proti Nizozemí, § 40, a X. proti Chorvatsku, § 56-59.

33) Jedná se o řízení o přípustnosti převzetí a dalšího držení v ústavu zdravotnické péče (tzv. detenční řízení).

34) Srov. např. Guzzardi proti Itálii, Ashingdane proti Spojenému království.

35) H.L. proti Spojenému království, rozsudek z 5. 10. 2004, stížnost č. 45508/99, § 91.

36) Storcková proti Německu, § 89-113.

37) Zpráva pro vládu České republiky o návštěvě České republiky, kterou vykonal Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) ve dnech 21. až 30. dubna 2002, odst. 137; Zpráva pro vládu České republiky o návštěvě České republiky, kterou vykonal Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) ve dnech 27. března až 7. dubna 2006 a 21. až 24. června 2006, odst. 144; zprávy jsou dostupné na adrese: <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rfp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/evropska-umluva-o-zabraneni-muceni-a-nelidsk-emu-nebo-ponizujicimu-zachazeni-nebo-trestani-17701/>.